

ÅRSBOK 2015

sst

Nämnden för
Statligt Stöd till Trossamfund

ÅRSBOK 2015

**Nämnden för
Statligt Stöd till Trossamfund**

Omslagsbilder:

Blå: Huseyin Ayata och Gabriel Barqasho i samspråk vid SST:s rådsmöte våren 2014 i den syrisk-ortodoxa S:t Jacobskatedralen i Södertälje. **Brun:** Nesibe Gurkan, koordinator för muslimsk sjukhussjälavård i Göteborg maler kaffe under återträffen för dem som gick SST:s trossamfundsledarutbildning 2014. **Grön:** Göran Larsson, professor i religionsvetenskap, under ett seminarium på temat "Främlingsfientliga handlingar mot trossamfund i Sverige". Samtliga bilder: SST

Layout: Peter Carlsson, Formulare Skriv- & Projektbyrå

Tryck: Danagård LiTHO, Ödeshög

© Copyright 2015, Nämnden för statligt stöd till trossamfund

Innehållsförteckning

Kontaktuppgifter till SST:s kansli	4
Demokrati - ska det behöva vara så svårt? <i>Förord av SST:s generalsekreterare Åke Göransson</i>	5
Demokratiuppdraget – vad har vi lärt oss?	6
Fyrtio år i den ortodoxa kyrkans tjänst	9
Armeniska kyrkan uppmärksammar 100-årsminnet av folkmordet – och inviger första egna kyrkan i Sverige	12
Armeniska apostoliska kyrkan – en historisk överblick	13
SPECIAL: När ortodoxin blev Göteborgsk	15
Teater och gårdsgårdsbygge med trossamfundsledare	24
Utbildaren utvärderar	27
Sju timmar med sjukhusimamen i Skövde	29
Buddhistisk andlig vård i sjukvården – utbildningsinsatser och utveckling!	32
Att samverka är en process	35
Hot, kränkningar och våldsamma attacker mot religiösa lokaler	38
Hon samordnar arbetet mot våldsbejakande extremism	40
Våra barn är värda så mycket mer!	43
Utbetalda statsbidrag 2014	46
Statistik 2013	48
SST:s nämnd 2014-2015	50

Kontaktuppgifter

Postadress: Box 14038, 167 14 Bromma

Besöksadress: Gustavslundsv. 18, 2 tr, Bromma
T-bana och tvärbana: Alviks Torg

Telefon: 08-453 68 70

E-post: info@sst.a.se

Hemsida: www.sst.a.se

Generalsekreterare

Åke Göransson
08-453 68 71, ake.goransson@sst.a.se

Assistent

Inger Carnbo
08-453 68 74, inger.carnbo@sst.a.se

Handläggare för statsbidragsfrågor

Åsa E Hole
08-453 68 72, asa.e.hole@sst.a.se

Handläggare för statsbidragsfrågor

Ingmarie Kaan
08-453 68 73, ingmarie.kaan@sst.a.se

Handläggare för kontakt med muslimska och ortodoxa trossamfund

Max Stockman
08-453 68 77, max.stockman@sst.a.se

Handläggare för andlig vård inom sjukvården

Gunnel Andréasson
08-453 68 63

Handläggare för krisberedskapsfrågor

Örjan Wallin
08-453 68 75, orjan.wallin@sst.a.se

Projektsekreterare

Fredrik Brusi
08-453 68 61, fredrik.brusi@sst.a.se

Demokrati – ska det behöva vara så svårt?

Ett av de särskilda regeringsuppdrag SST har haft under 2014 var att kartlägga förekomsten av främlingsfientliga handlingar och föreslå åtgärder. Detta var ett arbete som på ett skrämmande sätt växte i aktualitet under arbetets gång. Något som också fortsatt under det nya året.

Vad göra? Polisbevakning efterfrågas och kameror och skottsäkra glas står högt på önskelistan. Det är åtgärder som är nödvändiga men samtidigt är de nödlösningar. Ingen av oss vill leva i ett Sverige om vilket man i utländsk press idag säger att det är (livs-) farligt att vara religiös och visa sin tro öppet. Ingen av oss vill leva i ett Sverige där våra grundlagsfästa fri- och rättigheter, bland annat religionsfriheten, inte är en självklar del av vår samhällsgemenskap.

Som myndighet finns vi för att visa på trossamfunden som en lika naturlig del av samhällsgemenskapen, både lokalt och nationellt, som vilket tjej- eller seniorfotbollslag som helst. Vi finns för att visa trossamfunden att det är i möte och i dialog med det omgivande samhället som man visar vad man har gemensamt istället för att vara något främmande. Det är i det folkliga engagemanget för vad ett gott samhälle är för alla som man kan gå från vanmakt, till egenmakt och vidare till gemensam makt. Det vi kallar demokrati.

Bland siffror och text i denna årsbok kan man se också vad statens ekonomiska stöd till trossamfunden betyder. Det ger församlingar möjlighet att skapa mötesplatser mellan människor och grupper som annars aldrig skulle mötas. Det ger människor i ett nytt land möjligheten att känna sig hemma i det samfund och religion som en gång gav de tolkningsnycklar som man så väl behöver i ett främmande land. Det ger möjlighet att på ett sjukhus få stöd och hjälp när livet ter sig oförutsägbart. Det ger hjälp att förverkliga drömmen om en egen lokal som man med stolthet kan få kalla sin egen. Listan kan göras lång.

De flesta vill jag påstå bekräftar dessa bilder, både de skrämmande och de positiva. Att det då samtidigt finns röster som vill skära ner det statliga stödet är lika obegripligt som oroande.

En del kallar det för religionsfobi. Finns det bot mot det? Ja, det kallas för demokrati.

Åke Göransson
Generalsekreterare

SST:s generalsekreterare Åke Göransson

Bild: Peter Carlsson

Demokratiuppdraget – vad har vi lärt oss?

Under åren 2012-2014 har SST haft ett särskilt regeringsuppdrag att föra en fördjupad dialog med trossamfunden om demokrati och demokratiska värderingar. Detta uppdrag landade i ett antal seminarier och rådslag där frågor om trossamfundens roll och ansvar i det svenska samhället diskuterades. Hur hänger religion och mänskliga rättigheter ihop? Vilka möjligheter har trossamfunden att göra sina röster hörda och att arbeta med mänskliga rättigheter i dagens Sverige? Har trossamfunden något ansvar för demokratiskt deltagande?

Efter seminarierna kan SST konstatera att trossamfunden ser sig som en del av det svenska civilsamhället som har till uppgift att ”pusha utvecklingen i mänskliga rättighetsfrågor” – som en seminariedeltagare uttryckte det. Detta kan innebära flera saker: Man vill vara en opinionsbildare och röstbärare genom att föra fram sina medlemmars åsikter och peka på problem i samhället. Man bedriver viktig social verksamhet. Man har inflytande i frågor om ansvar för medmänniskor och samhällsengagemang. Man har en viktig roll att spela som ”brygga” mellan majoritets-samhället och olika etniska, religiösa och kulturella minoriteter.

Hur gick diskussionen: utmaningar, lösningar, resurser

Samtalen under seminarierna kretsade kring många olika ämnen. Från praktiska problem som trossamfunden upplever i sin vardag till större, strukturella frågor om rasism och resursfördelning. Detta är kanske inte så konstigt då trossamfunden i Sverige representerar en stor bredd av organisationer med olika historisk bakgrund och materiella förutsättningar idag. Några samfund har en lång historia och är väletablerade med en stark resursbas i form av utbildningsinstitutioner och centrala administrationsorgan. Andra, nyetablerade samfund kämpar med att bygga upp strukturer för administration och utbildning, med mycket knappa resurser.

Med detta sagt var det också tydligt att trossamfunden äger många utmaningar gemensamt – just för att de delar religion som en grundläggande byggsten. Några av de största utmaningarna relaterat till demokrati och mänskliga rättigheter enligt trossamfunden är idag:

* Det finns en generell, negativ grundsyn i svenska samhället visavi människor med en öppen och tydlig religiös förankring.

Bild: SST

Ett av SST:s demokratiseminarier hölls i Södertälje. Här ses några av trossamfundens företrädare i samspråk: (fr h) Yusuf Aydin, Folke Petterson och Nasif Kasarji.

* Man upplever att deras religiösa funktionärer i större grad måste fördjupa sina kunskaper i svenska språket och det svenska samhället.

* Man uppfattar att det offentliga inte i tillräcklig grad erkänner och tar tillvara trossamfundens kunskap i viktiga sociala samhällsfrågor: flyktingmottagning, integration, socialt arbete.

I linje med detta efterfrågar trossamfundet att stat och kommun i större grad bjuder in samfundet till samråd i viktiga samhällsfrågor och tar tillvara – och stödjer – det engagemang man har i dessa frågor. Man vill öka det statliga och kommunala stödet till trossamfundet. Trossamfundet efterfrågar också att företrädare för massmedia i större grad förstår och tar sitt ansvar för hur man speglar den religiösa sfären.

När det kommer till att finna egna lösningar på sina utmaningar uppfattar trossamfundet att man kan arbeta för att bli mer synliga i samhällsbygget samt att samarbete över trossamfunds- och religionsgränser kan verka positivt. Man uppfattar också att man kan arbeta mer med interndemokrati, mångfald och maktfördelning inom sina respektive organisationer och att man själva måste bli bättre på att aktivt möta okunskap om religionen i det svenska samhället.

Vilka frågor och diskussioner kan fördjupas?

Enligt SST:s bedömning finns det flera områden där dialogen om demokrati med trossamfundens ytterligare skulle kunna fördjupas:

För det första efterfrågar trossamfundet bättre och närmare relationer med det offentliga samt delaktighet i de demokratiska beslutsprocesserna. Inbegripet i denna fråga finns också den mycket viktiga frågan gällande förtroende där det idag är tydligt att grupper relaterade till en del trossamfund har mycket lågt förtroende för det offentliga Sverige. Det offentliga bör också öka sina kunskaper om trossamfundet och bli bättre på att lyssna på deras röster.

För det andra har det flera gånger uttryckts att det idag saknas samtal om mänskliga rättigheter, religionsfrihet och demokratins värderingar – både inom men också mellan olika trosgrupper i Sverige. Detta är särskilt viktigt i tider av internationella konflikter och oro – som ibland tar sig uttryck i Sverige.

För det tredje finns det idag ett problem, sett utifrån trossamfundens horisont, att majoritetssamhället inte accepterar religion som en grund för politiskt eller samhällsligt engagemang. En religiös individ är i detta perspektiv ”avvikande” och religiösa församlingar och organisationer är således en belastning för samhället. I en fortsatt fördjupad dialog blir det därför viktigt att lyfta frågan hur rättvist och relevant vi behandlar trossamfundet i Sverige idag. Hur förverkligar vi våra internationella och nationella åtaganden gällande religionsfrihet – och vad har troende personer och deras organisationer att säga om det?

Max Stockman är SST-handläggare för kontakt med muslimska och ortodoxa trossamfund.

FAKTARUTA

För en mer komplett beskrivning av SST fördjupade demokratiuppdrag så kan man läsa *Relevans av den utvidgade dialogen med trossamfundet* som går att ladda ned från SST:s hemsida. I samband med uppdraget har SST också tagit fram ett metodmaterial med texter och övningar relaterat till demokrati och mänskliga rättigheter. Detta material har rubriken *Demokratins behov* och finns att beställa från SST.

Fyrtio år i den ortodoxa kyrkans tjänst

Under fyra decennier har han byggt upp den grekisk-ortodoxa kyrkan i Sverige från grunden. Han har varit en nyckelperson i etableringen av de övriga ortodoxa kyrkorna i Sverige när han var med och startade Ortodoxa och österländska kyrkors ekumeniska råd (OÖKER) i mitten på 1970-talet. Förra året firade Pavlos Menevissoglou 40 år som ärkebiskop i Sverige och gick då i pension med titeln Metropolit emeritus. Han ser nu fram emot mer att ha mer tid med sina vänner – och sina hundratals böcker.

– Det var den bästa dagen i mitt liv här i Sverige!

Så beskriver Pavlos hur det kändes söndagen den 2 maj 1976 när de för första gången firade ortodox liturgi i sin egen kyrka på Birger Jarlsgatan 92 i Stockholm. Veckan innan hade Pavlos suttit med kyrkans tidigare ägare på restaurang Metropol (passande nog!) i Stockholm och haft överläggningar.

– Vi hade inga pengar att köpa kyrka för, så jag hoppades på att vi skulle kunna göra en avbetalningsplan, berättar Pavlos.

Men priset för den rödbruna tegelkatedralen i nygotisk stil blev bättre än vad han hade kunnat drömma om: noll kronor.

– Deras krav för att donera kyrkan till oss var att vi lovade att byggnaden skulle förbli gudstjänstlokal och att vi skulle ta tillvara deras inventarier, säger Pavlos. För mig var de helgon.

De som tidigare hade ägt kyrkan var den katolsk-apostoliska kyrkan, ett samfund som minskat kraftigt i Sverige. Kyrkan i korsningen Birger Jarlsgatan-Odengatan hade också stått tom under flera år.

Invandrad arbetskraft

Annorlunda var det dock för den grekisk-ortodoxa kyrkan. I takt med att arbetskraftsinvandringen från Grekland till Skandinavien ökade vid denna tid ökade också behoven av att erbjuda religiös service. 1969 hade det Ekumeniska Patriarkatet av Konstantinopel beslutat att Sverige – tillsammans med Norge, Danmark och Island – skulle bli ett eget biskopsdöme. Den förste som tillträdde tjänsten var Polyefktos som 1974 ersattes av Pavlos Menevissoglou som då antog ämbetet som Metropolit (ärkebiskop) av Sverige och hela Skandinavien.

Pavlos, som är född i Turkiet och prästvigd 1956, hade fram till 1974 arbetat som sekreterare på det Ekumeniska patriarkets huvudkansli i Istanbul. Nu var det han som fick uppdraget att leda och bygga den grekisk-ortodoxa kyrkan i Norden. Det skulle visa sig vara en uppgift som både innehöll framgångar – och motgångar.

Till framgångarna räknar Pavlos att biskopsdömet lyckats grunda sex församlingar varav fyra äger egna kyrkor: i Stockholm, Uppsala, Göteborg och Oslo. I Malmö och Köpenhamn lånar man lokaler för gudstjänstbruk. I dessa församlingar har man betjänat de drygt 20 000 medlemmarna med liturgi, dop, begravningar och allt det som hör en ortodox kyrka till. Två gånger har Pavlos tagit emot den Ekumeniske patriarken på besök i Sverige.

OÖKER grundades

Även dialogen och samarbetet med den svenska staten och det svenska civilsamhället hör till de goda upplevelsorna. Pavlos kan berätta om många spännande möten med representanter från Svenska kyrkan, Romersk-katolska kyrkan, de svenska frikyrkorna – och SST.

– Vi fick stor hjälp av Per-Arne Aglert, Sveriges frikyrkosamråds dåvarande generalsekreterare, när vi skulle starta Ortodoxa och österländska kyrkors ekumeniska råd, berättar Pavlos. På så sätt fick de ortodoxa kyrkorna ett direkt stöd från den svenska staten att komma igång med vårt religiösa liv här. Grundandet av OÖKER förde också med sig ett indirekt stöd till oss ortodoxa genom att vi på dessa sammankomster blev medvetna om varandra och lärde känna varandra. Vi blev vänner helt enkelt!

Vilka svårigheter har Pavlos mött i Sverige? En sak som har varit tuff har varit att rekrytera – och behålla – präster. Många har kommit och gått under åren. Stannat i perioder. Men de flesta har valt att återvända till Grekland. De sista åren har man klarat sig på mycket sparsam stab och kallat in extrapersonal vid de större högtiderna.

Grekland för nära?

En ytterligare svårighet, menar Pavlos, “är att Grekland ligger för nära Sverige”. Med detta menar han att många svensk-greker förmodligen inte har sett ett så stort behov av att bygga upp kyrkan i Sverige eftersom man ganska snabbt och enkelt kan ta sig till Grekland för att få sin andliga spis. Kanske blir det viktigare att bygga upp en kyrka när man bor ännu längre bort, som till exempel i USA eller Australien, resonerar Pavlos.

Vid sidan av att resa land och rike runt för att ordna religiösa sammankomster, administrera kyrkans ekonomi och vara samfundets ansikte utåt har Pavlos ägnat mycket tid åt sitt akademiska intresse. Flera böcker har det blivit och många artiklar – samtliga på grekiska.

– Allt jag skriver kan relateras till tre områden, berättar han: Den heliga myrrasmörjelsen – ett av kyrkans mysterier (sakrament). Kyrkolagarna. Den grekisk-ortodoxa kyrkans historia och utveckling i Sverige.

I det sistnämnda av dessa tre ämnen påbörjades ett nytt kapitel under 2014. Då gick Pavlos i pension och lämnade över ledarskapet av kyrkan till Cleopas Strongylis. Cleopas, som tidigare har tjänat den grekisk-ortodoxa kyrkan i Boston, installerades som Metropolitan i Stockholm den 14 juni 2014.

Som pensionär har Pavlos inga planer på att sluta tjäna kyrkan – men nu under stillsamma former.

– Så länge hälsan tillåter tänker jag fortsätta läsa och skriva – och träffa mina vänner förstås, säger Pavlos.

Max Stockman

Bild: SST

Efter 40 år i tjänst för grekisk-ortodoxa kyrkan ser metropolitén Pavlos fram emot att fortsätta läsa, skriva och träffa vänner.

Armeniska kyrkan uppmärksammar 100-årsminnet av folkmordet – och inviger första egna kyrkan i Sverige

Under 2015 kommer folkmordet på armenier och andra minoriteter 1915 i Turkiet att minnas och uppmärksammas i Armenien och runtom i världen. Flera aktiviteter är också planerade här i Sverige. Det berättar Berjouhie "Vivvi" Wartanian som är samfundets representant i Ortodoxa och österländska kyrkors ekumeniska råd.

– Den stora dagen är den 23 april, berättar Vivvi. Då kommer kyrkan i Armenien att helgonförklara alla de armenier som mördades 1915. Hundra ljus skall tändas i deras minne och alla kyrkklockor i Armenien kommer att ringa hundra gånger.

Den 24 april uppmärksammar också Armeniska apostoliska kyrkan i Sverige 100-årsminnet av folkmordet. Tillsammans med Sveriges kristna råd anordnar man en själamässa i Storkyrkan i Gamla stan i Stockholm.

Vivvi berättar att det också planeras en utställning och ett seminarium i Södertälje kommunhus där den Armeniska apostoliska kyrkan, tillsammans med den syrisk-ortodoxa kyrkan och andra kyrkor, skall berätta om folkmordet.

– Sen vi var små har vi hört berättelserna från 1915 – så minnena är fortfarande mycket levande, berättar Vivvi. De allra flesta av oss kan berätta om en mördad familjemedlem, eller en hel familj. Både min morfar och farfar dödades under de åren. Därför betyder det här året mycket för oss!

2015 är också viktigt för den armeniska gruppen i Sverige av en annan anledning. I år är nämligen det år då den armeniska apostoliska kyrkan inviger sin första egna kyrkolokal i Sverige. Kyrkan, som byggdes av Svenska kyrkan 1973 och senare köptes av en syrisk-ortodox församling har tidigare haft namnet Sankt Mikael's kyrka. Från och med i år kommer den få ett nytt namn: Jungfru Marias kyrka.

Max Stockman

Armeniska apostoliska kyrkan – en historisk överblick

Armenier hävdar med stolthet att deras land utgjort kulturens och andlighetens vagna. Det vackra landskapet mellan de stora floderna – Eufkrat och Tigris – med snöklädda berg, djupblå sjöar och gröna betesmarker ger med lätthet associationer till Edens lustgård. Och ändå det paradoxala. De tusentals kyrkorna som förstörts av människors och tidens tand. Armenierna tvingades bort från stora delar av sitt land. Blod och tårar blev deras öde när de drabbades av 1900-talets första folkmord 1915-1916 med upp till en och en halv miljon döda och tusentals kyrkor och byar lagda i ruiner i Armeniens kärnområde i nuvarande Anatolien. Kvar finns armenier i dagen Armeniska republik – mellan 1922 och 1991 en Sovjetrepublik – och åttlingar till de överlevande från folkmordet spridda över världen.

Kyrkan en identitetsskapare

Det armeniska språket med dess olika dialekter, kulturen med rik litteratur och musik och inte minst kyrkan finns bland de identitetsskapande elementen. Den Armeniska apostoliska kyrkan är med självklarhet ett fokus och ser sig som den äldsta ännu existerande nationella kyrkan. Enligt traditionen grundades kyrkan år 301. Vare sig man är ortodox, katolik eller protestantisk armenier ser man kyrkan som den stora andliga kulturbäraren som lik en folkkyrka bevarat folkets identitet. Det armeniska alfabetet har fört bibeln, liturgin och den andliga litteraturen vidare liksom illuminationer och korsstenar skapade i kloster och kyrkor genom årtusenden. Allt detta är ett arv som i dag vårdas och odlas varhelst armenier bor. Ett av de tydligaste uttrycken är de armeniska kyrkorna varav några har rötter i 300-talet, som katedralen i Etchmiadzin utanför Yerevan, armeniernas kyrkliga centrum med

Katedralen i Etchmiadzin utanför Armeniens huvudstad Yerevan

säte för kyrkans andlige ledare katolikos. Kyrkan S:t Hripsime, byggd 618, har blivit en riktlinje för den armeniska kyrkoarkitekturen. Det fyrkantiga rummet är försett med halvcirkelformade nischer och hörnrum på varje sida varigenom kyrkorummet får karaktären av åttakantig byggnad med täckande kupol. Utvändigt blir synintrycket snarast en sockertopp som pryder kyrkan – en topp som även kan påminna om berget Ararat.

Ytterligare en juridiskt självständig del av kyrkan finns i Antelias, Beirut (ursprungligen i Sis, Kilikien) med sin katolikos och därtill finns ett patriarkat i Istanbul och ett i Jerusalem. Kyrkan finns i dag representerad i ett flertal av Mellanösterns länder och flera miljoner armenisk ortodoxa är därtill spridda över världen med stora grupper i USA och Frankrike. Kyrkan tillhör den orientalisk ortodoxa kyrkofamiljen och därmed de så kallade förkalcedoniska kyrkorna. Den gudomliga liturgin ger söndag efter söndag liv och kraft till armenierna tro och i högtider och ceremonier framträder den armeniska särprägel.

Kyrkan i Sverige sedan 1979

Till Sverige kom de första kända armenierna i slutet av 1600-talet som handelsmän. Ohan (Johannes) Dermirijan kom till Sverige 1866 och stannade som stallmästare hos kungen. Han blev känd för att anordna fester för kungen och lät inreda ett hus vid Överjärva gård för gudstjänstsbruk. På 1950-talet inleddes en armenisk invandring till Sverige genom enskilda individer och familjer från Istanbul och under mitten av 1970-talet kom armenier från inbördeskriget Libanon och från Turkiet. Efter 1979 anlände armenier från Iran och med början under 1990-talet kom asylsökande armenier från Mellanöstern. 1979 registrerades den Armeniska apostoliska kyrkan i Sverige. Enligt SST:s statistik fanns vid årsskiftet 2013-2014 2 375 personer som betjänades av den Armeniska apostoliska kyrkan i Sverige.

Den 24 april samlas armenierna i Sverige, liksom världen över, till minneshögtid. Det är då 100 år sedan folkmordet på armenier inleddes 1915 i det ottomanska imperiet. Dödande, våld, deportationer och total fördrivning från traditionella bosättningsområden tömde det turkiska Armenien på dess befolkning. I stort sett varje armenisk familj drabbades av folkmordet. Ättlingarna till de som överlevde i katastrofen finns i dag spridda över hela världen och minnen från historien lever vidare som en plågsam del av identiteten.

Göran Gunner är forskare vid Svenska kyrkans forskningsenhet och lärare i mänskliga rättigheter vid Teologiska högskolan Stockholm.

SPECIAL

Birger Hassel var ordförande i Ortodoxa samarbetskommittén i Göteborg i mer än trettio år. Det här är hans personligt hållna beskrivning av hur de ortodoxa kyrkorna rotade sig i Göteborg och kommittén växte fram.

När ortodoxin blev Göteborgsk

Det kan upplevas som "något i överkant" att jag skulle kunna teckna en historisk period för ortodoxin i Göteborg. Men den enkla anledningen är denna: Jag var faktiskt med! Det har roat mig, att anknyta till en strof i Runebergs Fänrik Ståls sägner: "Ja, därom kan jag ge besked, om ni så vill, för jag var faktiskt med".

Mina minnen kan ha fördunklats – men i huvudsak har jag engagerat mig "från ungdomsåren – rosiga år, då hjärtat i handen jag höll, när mörkret var sommarlätt, när själen var barnblank och ren, när man aldrig var riktigt mätt..."

Det har blivit några sidor om hur det var när ortodoxa kyrkan blev göteborgsk.

Birger Hassel

Kristendomens väg till Sverige

"De komma från öst och väst" är en passande beskrivning på kristendomens väg till Sverige.

Via Ansgar på 800-talet men främst senare när engelska och skotska munkar flyttade som aktiva missionärer till vårt land. Påverkan skedde även från öst via en ortodox influens, märkbar på Gotland. Vikingarnas färder i österled kan också ha medfört kristna livsideal både från Miklagård och Kiev-området. Vi ska inte glömma Olof Skötkonungs dotter som blev Heliga Anna av Novgorod och aktat helgon i Ryssland. Ortodoxin kom också från Karelen till Sverige och Finland och det då gemensamma riket.

Ett viktigt år för ortodoxins återkomst var år 1617 då freden i Stolbova slöts. Då beviljades ryska köpmän rätt att utöva sin ortodoxa tro i Stockholm. Detta år – endast 90 år efter reformationen – är också det år som nuvarande Kristi Förklarings ortodoxa församling anger som sitt grundande. Denna församling har också stark anknytning till Göteborg.

Ortodoxi i Göteborg

1940-talet innebar skiftande krigslycka i väster och öster. Ett av de drabbade länderna var Estland. Landet ockuperades först av det nazistiska Tyskland – och senare under 70 år av det kommunistiska Sovjet. 1944. Från Estland och det kommunistiska förtrycket flydde ca 40 000 hotade ester. I rangliga båtar trotsade de Östersjön. De landsteg på Gotland. De mottogs och placerades ut i ”jordnära förhållanden”. De flesta av dessa flyktingar var högutbildade – de hade stora förhoppningar på utvecklingsmöjligheterna för sig och sina familjer. Många insåg snart att de måste söka sig vidare ”för att nå sina fjärran mål”.

Många blev dock kvar i detta konungarike.

- Man behöll och värnade sin estniska identitet
- Man utvecklade sina kulturella traditioner
- Man främjade de kristna traditionerna – både de evangelisk-lutherska och de ortodoxa

Den 30 juni 1946 bildades den första ortodoxa gemenskapen i Göteborg. Det var ester i exil som bosatt sig i staden.

På 1940-talet...

var Göteborg, inom den evangelisk-lutherska kyrkan starkt knuten till en gammalkyrklig trostradition. Men den nyevangeliska rörelsen trängde på. Och vann gehör! Själv kom jag i kontakt med denna mer öppna tolkning av bibel och livsstil via KFUM. Där fanns de betydande företrädarna Einar Wieselgren och senare Nils Oderstam. De var båda goda teologer men också de som fann nya former för ekumenik.

1955-1960

Det var under dessa år som det svenska behovet av arbetskraft ökade. Inte endast från Finland utan också från...

- Serbiens bergstrakter,
- Greklands öar,
- Turkiets landsbygd

... sökte man sig till Göteborg. Det fanns arbete åt alla!

De kom ganska fattiga. De arbetade flitigt. De förenades med sina familjer. Ganska snart kombinerades det materiella med behovet av att utveckla sin livsstil och

sin särart. I denna process aktualiserades den ortodoxa trostraditionen, som man medfört till det nya hemlandet.

Det fanns i Sverige ett par välkända organisationer, KFUK och KFUM, som man sökte sig till när man tagit det ofta dramatiska steget att bryta upp. Man sökte trygghet och utvecklingsmöjligheter.

I Sverige var man helt oförberedd. Man sökte arbetskraft men fick medmänniskor. Särskilt gällde det de ortodoxa trosbekännarna. Man kom till besinning – en ny insikt! Man anlät KFUK-KFUM! Detta kan verka självhävdande... It's the truth!

Christoffer Klasson var präst i Svenska kyrkan, men konverterade till ortodoxin 1958 på grund av kvinnors tillträde till prästämbetet. Med statliga bidrag anställdes han i rörelsen 1969. Han var då landets ende ortodoxe präst (förutom prästen i Kristi Förklarings församling.)

Christoffer Klasson är värd ett omfattande kapitel i beskrivningen av de ortodoxas introduktion och behovet av en framtid i Sverige. Detta gällde inte endast den första generationen utan främst vad som skulle kunna behövas för att deras efterkommande skulle bevaras som ortodoxer. Christoffer Klassons lösning var att genomföra utbildning, utveckla församlingarnas sociala verksamhet och den gudomliga liturgin på svenska språket. Allt detta kunde inte genomföras men det Svenska ortodoxa prosteriet bildades.

Efterhand kom till Sverige representanter för olika nationella kyrkor. Var och en hävdade sin speciella tradition och "sitt språk". Därmed spolierades Christoffers geniala tanke om en gemensam ortodoxi på ett för kommande generationer gemensamt språk: svenska.

Ortodoxa samarbetskommittén

I och med den ökande invandringen aktualiserades insatser i Svenska kyrkan. På den tiden var Svenska kyrkan en statskyrka och beskattningen fick användas endast för evangelisk-luthersk verksamhet. Frågan blev aktuell i Göteborgs kyrkliga samfällighet. Dåvarande ordföranden i kyrkonämnden Nils Oderstam, tidigare mångårig ordförande i KFUM, föreslog att KFUM skulle få ekonomiskt stöd för samordnade insatser. Som dåvarande ordförande i föreningen tyckte jag självklart att det var ett utmärkt förslag! För andra halvåret 1972 anslogs 72 000:- . Beslutet överklagades av en av stadens kyrkoherdar (med ambition för den egna församlingen.)

Domkapitet behandlade ärendet. Stiftssekreteraren gjorde en grundlig utredning. Han fann en dom i Regeringsrätten 1943, som gav KFUM rätt att motta skattemedel för kristlig verksamhet. Därmed öppnades möjlighet att via KFUM slussa resurser till ortodoxa och österländska församlingar i Göteborg. Ett unikt stöd som fortsatte till 2009! Totalt beviljades under åren 11,5 miljoner kronor, i dagens penningvärde ca 30 miljoner!

På mitt förslag bildades 1973 en samarbetskommitté bestående av representanter för församlingarna, kyrkonämnden och KFUK-KFUM. Det ställdes inga krav av teologisk eller kyrkopolitisk art. Det viktiga var att man var verksam i Göteborg. Enligt Kyrkornas världsråd finns ingen liknande kommitté!

Med början år 1985 införde Göteborgs stad som enda kommun i landet en bidragsform som riktade sig till ”utländska trossamfund”. Bidraget ändrades tyvärr 2010.

Domkapitlet i Göteborgs stift beviljar årligen en halv stiftskollekt till de ortodoxa och österländska församlingarna via kommittén. Bidragen från kyrkonämnden och stiftets stöd möjliggjorde att en internationell sekreterare kunde anställas, på deltid, för verksamheten under åren 1972-2009.

Insatserna har bland annat gällt:

- Att introducera nya medarbetare/präster i det svenska samhällets labrynter,
  - Sociala och ekumeniska kontakter,
  - ”Praktisk ekonomi” – stödformer och utbildning,
  - ”Brobyggande” till bland annat myndigheter,
  - Kontakter när det gällt lokaler och kyrkobyggen
- Ytterligare några insatser under åren:
- Gemensamma manifestationer vid bland annat patriarkbesök och historiska minnesdagar,
  - Informationsinsatser som riktat sig till både ortodoxa och majoritetsbefolkningen,
  - Utställningar på bland annat Röhsska och Kronhuset,
  - Medverkan vid en rad kyrkliga riksmöten och konferenser,
  - Initiativ till Svenska kyrkans årliga samtalsdagar med de ortodoxa kyrkorna, som startades 1993,
  - En diabildserie avsedd för skolkyrkan och gymnasierna
  - Brev till regeringen om behovet av ortodox representation i Bibelkommissionen (vår ansökan bifölls),
  - Utbildningsdagar om begravningsseder,
  - Under de första 35 åren har kommittén varit knuten till KFUK-KFUM, därefter till Studieförbundet Bilda.

Ekumenisk samverkan

Göteborg har inte alltid varit ett föredöme i ekumenisk samverkan. Starka personligheter har dock lyst och inspirerat. Men så sent som 1972, då det första kristna riksmötet, G72, hölls i Göteborg, fanns ett motstånd från Svenska kyrkans sida att bilda ett lokalt ekumeniskt organ.

Först vid ett möte med KFUK-KFUM och Broderskapsrörelsen som initiativtagare kunde man ta de första stegen mot bildande av Göteborgs Kristna Samarbetsråd (GKS).

Redan från början var de ortodoxa med. Även om begreppet ”De fyra kyrkofamiljerna” inte var uppfunnet, var de ortodoxa i Göteborg medverkande både i rådet och i dess utskott, men också i planeringen inför allkristna manifestationer.

Inför planeringen av nya kyrkoanläggningar var GKS en viktig remissinstans. Det finns skäl att framhålla arkitekten Sven-Erik Eismarks värdefulla insatser för de ortodoxa i Göteborg.

Minnen från lokala församlingar och dess företrädare

- Tidigare i texten har jag berört mina första kontakter med esterna.

Dess medlemmar var initiavrika och kom att förmedla något högst intressant för oss lutheraner.

- Några ord om finländarna.

De hade 1958 bildat en ortodox församling i Sverige. Deras präst kom på regelbundna besök till församlingsmedlemmarna i Västsverige. Liturgierna firades under årtionden i KFUK-KFUM:s lokaler. Man byggde senare en kyrkoanläggning i Bredared, nära Borås, dit man förlade de heliga liturgierna. Ett par som betydde mycket i Göteborg var Eero och Tyne Waronen.

- Därefter kom grekerna.

Många av dem blev mina personliga vänner. Särskilt vill jag nämna Konstantin (Kostas) Foukakis – och hans hustru Britta. Kostas var – och är – en drivande ordförande. Kostas och jag har samarbetat under decennier. Jag minns särskilt påskliturgierna i Christinae kyrka under 1960-talet. Vi skrapade golv och bänkar fria från vaxljusrester. Under tidiga morgontimmar plockade vi också äggskal från kyrkan till Gustav Adolfs torg.

Under högljudda nattliga samtal på Kreta framfördes divergerande åsikter om grekers offervillighet för att erhålla en egen kyrka i Göteborg. Om vi hoppar över några turbulenta år så kunde Bjurslättkyrkan slutligen bli församlingens andliga hem.

Bild: SST

Grekisk-ortodoxa kyrkan på Hisingen i Göteborg, tidigare Bjurslättkyrkan.

- Serbernas församling grundades i januari 1979.

Då inleddes en aktiv period. Denna sammanföll med ankomsten av fader Dragan Mijailovic. Han ”kom som en stormvind” – fullt jämförbar med den som beskrivs i Hemsöborna. Han hade ingen kyrka och ingen organiserad församling. Men Vår Herre deltog i en lyckosam lösning när det gällde kyrka. Det visade sig att Carlanderska sjukhemets kapell kunde hyras!

När det gällde ”församlingsbildningen” introducerade fader Dragan en ny strategi. Han tog hjälp av den lokala telefonkatalogen. Han prickade för dem med serbiskt namn, besökte dem och inbjöd dem till föramlingen.

Så har åren rullat på. Fader Dragan har gränat i tjänsten. Han är lika aktiv som han alltid varit. Han rör sig halvspringande – klädseln fladdrar i vinddraget! 2009 inköptes Vårfrukyrkan! Ett ekonomiskt vägspel som kräver serbernas helhjärtade offrande under de kommande åren.

En humanitär insats

Under hösten 1991 väckte en engagerad entusiast i Göteborg en briljant idé: att samla våra avlagda kläder och skänka dem till det utsatta jugoslaviska folket! Så skedde; församlingsexpeditionerna fylldes av tontals påsar, säckar och kartonger med kläder! Stadsmissionen tog lyckligtvis tag i saken.

Men ingen visste vart gåvorna kunde destineras! Där kom Ortodoxa samarbetskommittén in i bilden. Genom våra kontakter föreslog vi, att hälften fördelades till en katolsk organisation i Kroatien och hälften till ett stift i Serbien. Så blev det! Stadsmissionen svarade för transportkostnaderna, vilket entusiaster sällan räknar med.

Men det finns ett tillägg. Fader Dragan och jag befann oss just då i Belgrad. Vi inviterades av den serbiske kyrkoministern att besöka stridsområdet. Vi kom till Vukovar, en sönderskjuten och i stort sett obeboelig stad. Deprimerande!

Jag påminde mig om likheten med det sönderbombade Tyskland som jag besökte efter Andra världskrigets slut. Vi besökte också ett sjukhus där unga serber levde i en tröstlös tillvaro. Många hade förlorat en arm eller ett ben – alla saknade hopp om ”en ljusnande framtid”!

Vi konstaterade att många hjälpmedel saknades i vården – bland annat gipsbindor. Vi var bedrövade! Tillbaka på hotellet denna nyårsafton ringde jag en god vän med en befattning på Sahlgrenska sjukhusets förråd. Jag förklarade situationen. Han frågade: Vad får det kosta? Jag nämnde en summa (utan att veta vem som skulle betala). Inom en vecka efter samtalet var gipsbindorna hos läkarna i Serbien. (Tack vare samordning med klädtransporten). Ekonomin ordnade sig.

- Rumänerna

Två prästfamiljer har verkat i Göteborg. Församlingen grundades 1979 och då kom fader Joan Stanculescu med sin hustru Nela till Göteborg. De stannade i sex

år. Bland annat insamlades i Göteborg 1991, över 120 000:- till ett hem för 325 utvecklingsstörda barn, för vilket Nela var rektor.

Culai Enache kom med sin hustru Lucica till Göteborg. De är fortfarande verksamma här, nu som svenska medborgare. Arbetsmässigt är situationen ganska komplicerad. Många rumäner och moldaver söker sig till Göteborg och förlitar sig i hög grad på församlingens bistånd för att kunna överleva.

• Makedonierna

Församlingen har en intressant historia i Göteborg. Ursprungligen fanns den i en lokal på Drottninggatan 2, som de delade med Iliaden, en aktiv makedonisk förening. Deras efterlängtnade kyrka i Bergsjön invigdes 7 januari 1983, men brändes ner den 26 juni 1986. Branden var troligen "en politisk åtgärd" i den då inflammerade situationen i dåvarande Jugoslavien. Kyrkan har återuppbyggts och är nu en viktig samlingspunkt för makedonierna i Göteborg.

Bild: SST

S:t Melke syrisk-ortodoxa kyrka i Bergsjön under byggnationen 2011.

• Syrisk ortodoxa församlingarna

Min första kontakt är från 1970-talet. Då bildades S:t Gabriels ortodoxa församling. Vi hade möjlighet från Svenska kyrkan att ställa en lokal i Östra Nordstan till förfogande.

Jag minns särskilt besöket av kyrkans patriark Yakoeb III, från Damaskus. Kommunfullmäktiges ordförande hade på Börsen i en officiell reception hälsat patriarken välkommen till staden. Senare rörde sig patriarken i sin imponerande ornat genom Östra Nordstans affärskvarter. Häpna åskådare lämnade plats för delegationen, som verkade härstamma från den bysantinska tidsperioden.

Jag minns också fader Fatrus Ay, den timide och vänlige man som ledde församlingen under årtionden. Han fick glädjen att uppleva den egna kyrkan i Tynnered. Han fick också uppleva en smärtsam tid av splittring.

Nya livskraftiga församlingar bildades i Hjällbo och Bergsjön. Nu står också en ny kyrka färdig i Bergsjön, som blir ett nytt kulturellt centrum också för stadsdelen. Både fader Kerim Sydby och min uppskattade vän Ibrahim Abdullahad är värda uppskattning för sina insatser. Detsamma gäller för S:t Johannes församling där Saliba Marawge var initiativtagare. Han var en av de första kristna från Libanon i en grupp på 200 personer, som 1967 beviljades uppehållstillstånd i Sverige.

- Svenska ortodoxa prostieriet

Med min anknytning till Christoffer Klasson är det naturligt att jag har personliga minnen även från andra personer i den svenskspråkiga församlingen. Främst framträder Elsa Katarina Stenberg – ikonmålaren. Hon har troget medverkat på de flesta av våra utriktade arrangemang. Hon är med sin konst representerad bland annat i Gustavi domkyrka i Göteborg.

- Ryska ortodoxa kyrkan – Kristi förklarings församling – under exarkatet i Paris. Fader Mattias Norström besökte Göteborg under minst 20 år. Han förrättade de heliga liturgierna, oftast på KFUK-KFUM. Vi ställde tillsammans iordning lokalen till ett kyrkorum. För att minska församlingens omkostnader övernattade han i mitt hem. Fader Mattias medverkade också som föreläsare vid vår kursverksamhet. Han var en rikt begåvad person. Jag saknar honom djupt. Numera uppskattad fader är Bengt Hagström som betytt mycket för ortodoxin i Göteborg.

FAKTARUTA

Ortodoxa och österländska kristna församlingar i Göteborg

ARMENISKA APOSTOLISKA FÖRSAMLINGEN

ERITRIANSKA KOPTISKA FÖRSAMLINGEN

ETIOPISKA ORTODOXA FÖRSAMLINGEN

GREKISKA ORTODOXA FÖRSAMLINGEN

KOPTISKA ORTODOXA FÖRSAMLINGEN

MAKEDONISKA ORTODOXA FÖRENINGEN

RUMÄNSKA ORTODOXA FÖRSAMLINGEN

RYSKA ORTODOXA FÖRSAMLINGEN

- Parisexarkatet

RYSKA ORTODOXA FÖRSAMLINGEN

- Moskvapatriarkatet

SERBISKA ORTODOXA FÖRSAMLINGEN

SVENSKA ORTODOXA PROSTERIET

SYRISK ORTODOXA FÖRSAMLINGARNA

- S:t Gabriel, V. Frölunda

- S:t Melke, Bergsjön

- S:t Johannes, Hjällbo

- S:t Abraham, Tynnered

ÖSTERN ASSYRISKA KYRKA

ÖSTERN GAMLA KYRKA

Teater och gårdsgårdsbygge med trossamfundsledare

Tillsammans med representanter för SST och Botkyrka folkhögskola arrangerades en återträff för de ledare i trossamfund som deltagit i någon av de tre kompetensutvecklingskurser som SST på regeringens uppdrag arrangerat under 2014. I Jönköping under en helg i oktober återsågs deltagare från Göteborgs- och Skåneregionerna i aktiviteter som skulle stimulera både kropp och själ.

Efter lördagens samling på hotellet, begav sig deltagarna ut till Simon och Caroline på gården Granshult, någon mil norr om Jönköping där man inte bara skulle få delta i en kurs i hur man bygger en gårdsgård på småländskt vis, men också få dricka gårdens egentillverkade äppelmust och riktigt kokkaffe, kokat över svedjan där deltagarna också preparerade sly till gårdsgården.

I det gråkalla och ruggiga vädret skulle man lätt ha kunnat frysa, men det relativt tuffa fysiska arbetet och deltagarnas intresse för det kulturminnesbevarande arbetet på gården höll alla på gott humör. Den varma och på gårdens egna äpplen handpressade musten samt kokkaffet som deltagarna för hand fått mala bönorna till, gav dagen ytterligare guldkant. Efter avslutat värv bjöd gårdens ägare också på en promenad över ägor och berättade om sitt arbete med att bevara inte bara gammal hantverkstradition men också äldre raser av djur. Djur som försvunnit ur de rationella jordbruken vilka inte har plats för djur som kanske är ekologiskt mer sunda alternativ men som ger lägre avkastning av kött eller mjölk.

Natur och kultur

I bussen tillbaka från gården diskuterade några av deltagarna sin egen roll som kulturbärare och vilken roll man kunde ha i ett det rationella samhällsbygget. Religion kan vara både ett historiskt faktum och en progressiv rörelse framåt, förklarade någon, men det är viktigt att man uppmärksammar från vilken horisont man mäter. Om det bara är pengar som räknas, så kanske inte tradition är så viktigt, precis som med korna, men om vi tittar på andra värden, då är religion jätteviktigt, såväl för samhället som för individen.

Bild: SST

Gärdsgårdsbygge på småländskt vis när trossamfundsledare hade återträff.

Vid återkomsten till hotellet väntade några timmars vila och ombyte av kläder, efter vilket deltagarna åt gemensam middag på en närliggande restaurang. Gös med när-odlade äpplen och höstprimörer visade upp Jönköping och länet på ett smickrande vis. Efter middagen hade man biljetter till Smålands musik och teaters uppsättning av Sophie Scholl.

Pjäsen bygger på de förhållanden som nazisterna förde i ärendet med syskonen Scholl som arresterades 1943 för att ha spridit ”regimkritisk propaganda” på universitetet i München i namn av motståndsrörelsen Vita rosen. Utmärkande för Vita rosen var kanske inte det politiskt motiverade motståndet mot nationalsocialismen utan en anti-fascism som byggde på icke-våldsprincipen och för Sophie Scholls del åtminstone, hennes starka gudstro. Scholl och hennes bror dömdes för förräderi och avrättades i februari, fyra dagar efter att ha arresterats av Gestapo.

Mänskliga rättigheter

Scholls öde är gripande. Några av deltagarna i kompetensutvecklingen har dessutom personliga erfarenheter av krig eller mindre demokratiskt styrda underrättelsetjänster och alla var väldigt tagna efter pjäsens slut. En del samtal på promenaden tillbaka kretsade kring demokrati och mänskliga rättigheter, men några ville också berätta om hur glada de var över att ha varit på teater. En av deltagarna berättade att han hade varit en flitig besökare i sitt hemland före kriget bröt ut, men efter det

hade han inte varit på teater. Varken här i Sverige eller i sitt hemland. Han var glad att vi hade valt teater som en aktivitet på återträffen.

– Jag minns nu hur mycket jag har saknat det. Det här var en fin påminnelse.

Förtroende och öppenhet

Söndagens förmiddag ägnades åt en gruppdiskussion kring SST:s nya uppdrag som gäller stärkt skydd mot barn- och tvångsåktenskap, dels lite om innehållet i lagen men också en problematiserande diskussion om gränsdragningar i lagen och i arbetet i trossamfunden. Vid lunch bröt vi upp och reste hem i en känsla av stärkt förtroende mellan oss och en ny öppenhet och nyfikenhet på att få vara med i det långa samtalet om vilka vi är och hur vi vill vara med att utforma samhället.

Som en avslutande reflektion skulle jag vilja poängtera vilken viktig roll kulturen har i mellanmänsklig kommunikation. Ibland blir vi väldigt tekniska och ser på problemformulering som ämnesspecifikt. En jurist för att föreläsa om lag och en politiker för att föreläsa om parlamentarism. Specialister behövs, men ibland kan en praktisk kurs i att bygga gårdsgård föda idéer om hur man vill bygga en moské. Närbkontakt med en ko kan initiera ett samtal om religionens roll i det moderna samhället. Ett teaterbesök kan påminna om en ofrihet man flytt från, men också ge insikt om de grundläggande värden på vilka samhället vilar.

Fredrik Brusi är projektsekreterare på SST.

Utbildaren utvärderar

Mosa Sayed, ansvarig för det juridiska innehållet i SST:s kompetensutveckling för vigselförrättare, skriver om kursen.

Jag har varit ansvarig för den juridiska delen i den kompetensutveckling som SST anordnat för vigselförrättare med anledning av de lagförändringar som skedde för att stärka skyddet mot barnäktenskap och tvångsäktenskap. I denna text har jag tänkt redogöra kortfattat för innehållet i den juridiska delen av kursen, sammanfatta mina intryck av utbildningen och lyfta fram de mest väsentliga synpunkter som kursdeltagarna lämnat.

Kursen har syftat till att beskriva den nya lagstiftningens utformning samt hur den kan komma att påverka trossamfundens verksamhet, bland annat vigselrätten. Innehållet i kursen har med utgångspunkt i de förändringar som skett på de civilrättsliga, straffrättsliga och offentligrättsliga planen presenterat de praktiska följderna av lagändringarna. En del av kursen har också behandlat de internationellt privaträttsliga konsekvenser som lagförändringarna medfört, inte minst på frågor som rör hur och när utländska äktenskap kan erkännas i Sverige. I detta sammanhang presenteras även de regler som numera gäller för fullmaktsäktenskap.

Söker svar hos församlingarna

Kursen har, om än översiktligt, behandlat frågor om skilsmässa, bodelning, arv och andra av äktenskapets rättsverkningar. Många av kursdeltagarna har intygat att samfundsmedlemmar ofta ställer frågor av denna karaktär till företrädare i samfundet och de olika religiösa församlingarna. Trossamfundet, och inte minst de religiösa församlingarna runt om i landet, synes vara viktiga institutioner dit troende individer vänder sig för att få svar på juridiska frågor.

De familjerättsliga normerna har under kurstillfällena gång på gång förklarats ge uttryck för moraliska och etiska frågor starkt sammanbundna med den egna religionen. Av den anledningen ter det sig naturligt för vissa att också rådfråga och i vissa fall slita familjerättsliga konflikter inom ramen för den egna församlingen. Med hänsyn till den situationen har denna fortbildningskurs, som rör hedersproblematik och de rättsliga konsekvenserna av barn- och tvångsäktenskap, varit synnerligen angelägen för de religiösa samfundet.

Diskussionsforum

Min upplevelse är att merparten av kursdeltagarna mottog denna kurs väldigt positivt. De uttryckte sin uppskattning direkt under eller efter kurstillfället. De omdömen som jag har mottagit är att kursen för många fungerat som en uppdatering i frågor som är väldigt angelägna för samfunden samt att kursen även fyllt kunskapsluckor som funnits i många av de delfrågor som behandlades i kursen.

Kursen blev därutöver, och detta kanske är en av de viktigare följderna, ett forum för kursdeltagarna att diskutera frågor och värderingar som i deras egna religiösa kontext hade uppfattats som känsliga. En sådan fråga var vilken verkan man skulle ge informella äktenskap (med detta menas religiösa välsignelser av en samlevnad) i både juridiskt och religiöst hänseende. En annan fråga som i princip uppkom vid alla fem kurstillfällena var de juridiska och religiösa konsekvenserna av att en behörig vigselförrättare skulle vägra viga samkönade par.

Goda vitsord

Det skedde också förbehållslösa diskussioner om hur vi definierar barndom, det rimliga i att barn inte längre får viga informellt av behöriga vigselförrättare och den roll som samfunden kan och bör spela när det kommer till att bekämpa barn- och tvångsäktenskap. Kursen föranledde även intressanta juridiskt-tekniska spörsmål. Hur bör man exempelvis tolka prästers utökade tystnadsplikt när det framkommer uppgifter som tyder på att någon mot sin vilja tvingats in i ett äktenskap?

Min sammanfattande bedömning är att kursen varit ändamålsenlig och att den konkret berikat kursdeltagarna. Den har också mottagits positivt vid samtliga kurstillfällena. SST och de personer som planerat, genomfört och utvärderat de olika kurstillfällena har genomgående fått goda vitsord av deltagarna. Jag delar denna uppfattning och vill tillägga att den omsorg som visats av de ansvariga för denna kurs från SST varit direkt avgörande för att kursen varit så framgångsrik.

Mosa Sayed är doktor i juridik och arbetar som lektor vid Uppsala universitet.

Sju timmar med sjukhusimamen i Skövde

Jag stiger av tåget tretton minuter i tio på Skövde station. På väg nedför rulltrappan i ankomsthallen är det många morgonresenärer i rörelse och utanför det stora glasfönstret skymtar den klara och bitande kalla februarionsdagen. Marken är täckt med snö.

Jag är här för att träffa Smajo Sahat – den förste och ende imamen med stationering och regelbundna mottagningstider på ett svenskt sjukhus. Varför just i Skövde? Borde det inte vara i Malmö, Göteborg eller Stockholm? Svaret stavas en sedan många år aktiv och stabil förening med väletablerade kontakter lokalt och i länet. I år är det 11 år sedan Smajo påbörjade denna tjänst – med ekonomiskt stöd från SST.

– Välkommen till Skövde, säger Smajo och vi hoppar in i hans bil.

På vägen in mot sjukhuset lyser solen in genom rutorna och snön yr. Imamen berättar om sin egen livsresa till Skaraborg.

Smajo växte upp i östra Bosnien och tog sig sedan vidare till imamskolan i Sarajevo. Därefter kom han tillbaka för tjänst som imam i hembyn. Det var på 1980-talet. Sen kom 1990-talet och inbördeskriget på Balkan. Bosnien föll samman och Smajo med familj flydde till Sverige. Först kom de till Klippan i Skåne. Sen kom en förfrågan från muslimska kulturföreningen i Skövde som just då behövde en imam. Resan gick vidare till Västgötaslätten.

Bild: Max Stockman

Landets enda sjukhusimam utanför sitt mottagningsrum på sjukhuset i Skövde

Liten revolution

Parkeringsområdet vid sjukhuset är stort men vi får ändå köra omkring en stund innan vi hittar en ledig plats. Själva lasarettet är en grå betongkoloss. Vi passerar in genom entrén och kommer nästan direkt till Smajos mottagningsrum. På dörren finns det tre skyltar där det står: Vätrum. Kuratorer. Sjukhusimam.

Det kan tyckas som en mycket obetydlig sak men när jag står framför skylten sjukhusimam – i typiska landstingsbokstäver – är det inte utan en viss känsla av att här pågår en mikrorevolution.

Vi lever trots allt i ett land där det för två generationer sedan bara fanns en religion – och för många bara ett enda samfund. Ett land där hälften av befolkningen idag 2015 säger sig ha en negativ inställning till islam.

– Den där skylten betyder nog mer än jag som person, är Smajos kommentar.

Jag tror han har rätt: skylten visar för alla förbipasserande att islam och Sverige kan höra ihop – på ett positivt och vardagligt sätt.

Inte enbart muslimer

Smajos mottagningsrum är enkelt inrett med ett skrivbord, dator, två stolar och ett bord med informationsbroschyrer. Vi pratar om åren som gått, om arbetet på sjukhuset. Samtalen med patienter, personal och anhöriga. Många som kommer till Smajo är muslimer men även icke-muslimer söker stöd hos honom ibland. Han berättar hur han reser runt och berättar om islam och muslimer på skolorna i Skaraborg.

Vi pratar om motstånd och misstankar som han noterat – och fortfarande känner av ibland.

– Man river ständigt ned mina informationsbroschyrer från anslagstavlor här på sjukhuset, berättar Smajo.

Interreligiöst

Apropå fördomar minns han ett av sina första möten med den svenska journalistkåren:

– Vi hade ett samverkansprojekt, vår församling och Svenska kyrkan, och detta ville tidningen skriva om. Vi hade stämt möte för gemensam intervju och fotografering och väl på plats hälsade journalisten på prästen och vände sig sedan till mig med frågan: När kommer imamen då? Journalisten sa att hon hade väntat sig en tandlös, skäggig gammal farbror, säger Smajo och ler lurigt. Inte en snygg ung man som jag var då.

Det har blivit lunchtid och i sällskap med sjukhuskyrkans medarbetare tar vi varsin bricka och dagens rätt i kanten. Tillsammans med prästen Helena, pastor Mikael och diakon Katarina diskuterar vi samarbetet genom åren och de frågor som är aktuella just nu. Tydligt arbetar man här i Skövde med frågan om *Barn*

som anhöriga just nu. Helena tipsar Smajo att ta en titt på den webb-kurs som finns på sjukhusets intranät.

Minst lika viktig

Efter lunchen hoppar vi in i bilen igen och far ned till Smajos andra arbetsplats: Södra Ryd. I Södra Ryd ligger den Muslimska kulturföreningens lokaler och här bor det människor som invandrat från hela världen. Tillsammans med Mark Hudson som jobbar med ungdomar på Skövde kommun går vi runt i området. Vi diskuterar framtiden för Södra Ryd och hur stadsdelen kan utvecklas. Områdets tillgångar och svårigheter. Vilken roll de ideella föreningarna (som till exempel moskén) kan spela i denna utveckling.

Här märks det att Smajo är hemma. Hela tiden kommer det någon och hälsar. Både vuxna och barn. En pytteliten kille springer förbi med sin gymmapåse, hojtar ”salam aleikum” och berättar med andan i halsen att han och hans mamma har flyttat till ny adress.

Fyra minuter över fem rullar tåget ut från Skövde station och jag sitter och tänker på det där som Smajo sa om skylten på sjukhuset. Skylten med det stora symbolvärdet, viktigare än honom som person. Jag tänker att Smajo nog ändå har fel i sitt antagande.

Personen bakom skylten är minst lika viktig som skylten i sig.

Max Stockman

FAKTARUTA

2015 finns det förutom sjukhusimam Smajo Sahat elva muslimska sjukhuskoordinatörer i Sverige. Deras uppgift är framförallt att vara länken mellan sjukhusen i Sverige och de muslimska församlingarna. Det innebär att koordinatörerna skall skriva listor där det finns kontaktuppgifter till imamer och andra frivilliga från de muslimska församlingarna. Vid behov kan dessa kontaktpersoner kallas in till sjukhusen.

Buddhistisk andlig vård i sjukvården – utbildningsinsatser och utveckling!

Det gick inte att undgå att se att något var på gång på Ekumeniska centret i Alvik i Stockholm där SST har sitt kontor. I lunchmatsalen hade drygt 25 extra matgäster slagit sig ner, majoriteten av dem i lysande orangea dräkter. Munkar och någon nunnan knutna till buddhistiska föreningar från Fredrika i norr till Malmö i söder. Sveriges buddhistiska samarbetsråd inbjöd till två utbildningsdagar kring andlig vård i sjukvården i samarbete med SST.

Bild: Joel Stockman

SST:s och Sveriges buddhistiska samarbetsråds utbildningsdagar hölls på Ekumeniska centret i Alvik, där SST har sitt kansli.

Den buddhistiska andliga vården i sjukvården är under uppbyggnad. Sedan januari 2013 finns två koordinatörer anställda på deltid för att ansvara för utvecklingen av arbetet, vilket bland annat innebär kontakter med sjukhus och lokala föreningar,

utbildningsinsatser och uppbyggnad av ett nätverk av resurspersoner på olika håll i landet som kan kallas in till sjukhusen vid behov. I slutet av 2014 fanns 110 personer på kontaktlistorna som byggts upp.

Olika behov ska fyllas

Att möjligheten till buddhistisk andlig vård i sjukvården finns att tillgå på sjukhusen i landet är viktigt för de grupper av befolkningen som har sin bakgrund i länder där buddhismen är en av de stora religionerna, men också för västerländska buddhister.

Alla är inte aktiva i en förening, men i händelse av svårare sjukdom, olyckor eller dödsfall är erfarenheten att människor gärna söker stöd hos företrädare för den religion eller inom den kultursfär där rötterna finns. De befolkningsgrupper som knyter an till buddhismen är ganska väl spridda över landet, i städer men också på mindre orter.

I uppbyggnadsarbetet av den buddhistiska andliga vården har man ringat in behov av något skilda slag, vilket återspeglas i hur kontaktlistorna byggts upp. Man har sett att munkarna och nunnorna är de som självklart behöver kallas in vid många av tillfällena, när patienten eller dennes närstående frågar efter det stöd som en munk eller nunna ger och de riter som är viktiga i den aktuella situationen.

Andra gånger kan behovet vara ett samtalsstöd av annat slag. Mot den bakgrunden har föreningarna också föreslagit lekmän till att ingå på kontaktlistorna över resurspersoner som kan kallas in. Ofta handlar det om personer som genom sin yrkesroll, som exempelvis kuratorer, psykologer eller sjuksköterskor, har vana och kompetens att möta medmänniskor i svåra situationer.

Medverkan i krishantering

Arbetet med den andliga vården har även kopplats ihop med de buddhistiska medlemsorganisationernas möjlighet att bidra med stöd i händelse av kriser i samhället. En krishanteringsplan har utarbetats och personer som knutits till arbetet med den andliga vården i sjukvården, ses också som resurspersoner inom detta fält. Den erfarenhet och den kompetens de har med sig från den andliga vården i sjukvården är värdefull också i krissituationer av annat slag.

För att utveckla allt detta arbete på ett konstruktivt sätt, har man tagit fasta på vikten av att utbilda. Utbildningsdagarna som nämndes i ingressen var del av denna satsning, men utbildningsdagar har också hållits vid ytterligare tre tillfällen sedan arbetet påbörjades.

Mångsidig utbildning

Ett moment i utbildningen har varit att ge en förståelse av hur den andliga vården i sjukvården är uppbyggd och de olika trossamfundens roll i den. Det har även varit viktigt att ge en inblick i hur vården fungerar och vad som gäller på ett sjukhus

av sekretessregler med mera. Många berörda har sin bakgrund i andra länder, då är detta viktig kunskap att få med sig. Andra ämnesområden som berörts är om det finns särskilda beaktanden som behöver lyftas fram inom vården i mötet med buddhistiska patienter. Men också frågor kring vad som händer med människor i händelse av kris; hur krisreaktioner kan ta sig uttryck och vad som är viktigt i bemötandet.

Helhet och bredd

Den andliga vården i sjukvården vid våra sjukhus har under de senaste tio åren breddats. Flera trossamfund har kommit till och är i skedet av att utveckla sitt arbete. Det sätter färg på vardagen på sjukhusen – ibland mycket påtagligt genom en buddhistmunk i sin orangea dräkt på sjukhusrummet!

Breddningen är viktig som spegling av den helhetssyn som sjukhusen formulerar i sina värdegrunder och som innebär att god vård omfattar beaktande av fysiska, psykiska, sociala och andliga eller existentiella behov.

Den breddningen av trossamfund med särskilda tjänster kopplade till den andliga vården i sjukvården, ger bra förutsättningar för patienter och deras närstående att – om de så önskar – få det viktiga stöd som en munk, präst, imam, pastor, själavårdare kan ge när livet ställts på ända och en omorientering är nödvändig för att hitta modet och kraften till att gå vidare.

Gunnel Andréasson är SST-handläggare för andlig vård inom sjukvården.

Att samverka är en process – gå på vägen måste man göra själv men tillsammans med andra i samma riktning

Många kommuner i landet är inne i processer för att hitta relationer till trossamfunden. Avstånden mellan kommuner och trossamfund varierar och i den mån det finns en relation kan den vara uppbyggd på enskilda personers egna engagemang och önskan att hålla kontakt. I kommunernas strävan att hitta modeller för den egna kontakten och få en långsiktig och hållbar relation finns idag flera goda exempel på processer som framgångsrikt skapat regelbundna dialog- och samverkansfora.

I Umeå är processen igång och SST följer arbetet i såväl kommun som trossamfund. En första fas av analys och motivering till en närmare relation har lagt grunden och nu är arbetet igång hos alla parter med att fundera över hur en relation kan beskrivas och uttryckas för att bäst motsvara de egna förväntningarna på relationen. Alla måste gå själva i processen men alla delar vägen, riktningen och har också gemensamma rastplatser för att diskutera mål och syften.

Seminarium startade processen

Arbetet i Umeå tog ny fart 2013 efter några möten med Umeå kommun och SST om möjliga vägar att finna trossamfund i Umeå, skapa relationer och långsiktigt behålla dem. SST stod just då mitt uppe i en utökad dialog med trossamfunden om demokrati och kunde förlägga ett seminarium till Umeå i januari 2014. Det blev starten på den process trossamfunden och Umeå kommun är inne i just nu. Seminariet hade som tema: *DEMOKRATIN BEHÖVER OSS - Om trossamfunden i Västerbotten som en viktig röst i det demokratiska samtalet och samverkanspart.* En dag med samtal och diskussion kring trossamfundens roll i det svenska samhället.

Frågor som diskuterades var: Vilka utmaningar ser trossamfunden idag? Vilka anspråk har man på kommun och stat? Hur kan man bidra till arbetet med mänskliga rättigheter och demokrati? Under dagen diskuterades också konkret på vilket sätt trossamfunden kan samarbeta med staten och kommunerna. Seminariet

skapade hos deltagarna en grundläggande och gemensam bild av vad mänskliga rättigheter betyder för och i trossamfunden i Sverige och la grunden för fortsatta diskussioner.

Kommunikation och samarbete

Vägen vidare i Umeå har inneburit besök i varandras olika trossamfund och föreningar, möten med dåvarande samfundsminister Stefan Attefall under temat *Lider Sverige av religiös beröringsskräck?* och fortsatta diskussioner på möte om hur en relation mellan trossamfund och kommun kan se ut. I Umeå kommun fortsatte frågor att bearbetas som till exempel: Var i kommunens organisation kan ansvaret för kontakten med trossamfunden ligga? Vad ska vara mål och syfte? Vilka har behov av kontakter? I trossamfunden finns frågor av liknande karaktär men också frågan om den egna självständigheten i förhållande till kommunen, när samverkan sker.

Klart är att alla vill ha en tydligare relation mellan kommunen och trossamfunden. Att man ska samarbeta i händelse av kris är alla överens om. Vikten av förbättrade kommunikationsvägar i både vardag och kris likaså. Formuleringar med avsiktsförklaringar, mål och syften bearbetas och Umeå går vidare i sin process. Länsstyrelsen Västerbotten följer arbetet och hoppas kunna skapa goda kontaktvägar i kriskommunikation via trossamfunden och få en långsiktig och hållbar relation på länsnivå.

Viktigt med mötesplats

Från Svenska kyrkan och Kyrkan på campus (Umeå universitet) finns skolkyrkteolog Mikael Åström med i arbetet som pågår i Umeå.

Vad ser du och ditt trossamfund för nytta med ett interreligiöst samverkansråd i Umeå?

Religion är en viktig drivkraft för många i Sverige idag. På samma sätt som den är för många i Umeå, en viktig identitetsmarkör. I det mångreligiösa sammanhang vi är en del av här i Umeå tror jag det är av stor betydelse att det finns ett sammanhang där vi möts till samtal, utbyte av erfarenheter och villighet att lyfta frågor som berör oss alla. Ett interreligiöst samverkansråd kan få vara ett forum där kunskap, förståelse och samverkan kan göra skillnad till exempel vid kriser eller större katastrofer.

Hur skulle du beskriva olika känslor som kan finnas i ditt trossamfund inför att möta olika trossamfund och kommun/länsstyrelse och arbeta tillsammans?

I det sammanhang jag själv representerar, som är Svenska kyrkan, tror jag det finns en öppenhet, nyfikenhet och villighet till dialog. Övriga trossamfund, kommun och

länsstyrelse ses som viktiga samhällsaktörer som vi bör samverka tillsammans med så mycket som möjligt. Viktigt att tillägga, är att jag tror det är angeläget att utrustas med tålmod och lyhördhet i mötet med traditioner och förhållningssätt som vi inte mött tidigare. Men det effektivaste sättet att bryta fördomar och rädslor och distansering är att mötas. ”Tillsammans blir vi starka” gäller mer än någonsin som motto i en tid när extremism och våld i religionens namn dominerar världsscenen.

Vilka utmaningar finns i Umeå och Sverige idag med att vara trossamfund som du tycker är viktigt att arbeta med?

Vägra hata – börja prata. Mer än någonsin behövs dom goda exemplen, som ger hopp och framtidstro. Manifestationer och kampanjer är bra och behövs. Men utmaningen är att ta det ett steg till. Där vi möts på ett relationsmässigt plan och hittar strukturer för ett lokalt samverkansarbete med kontinuitet och fördjupning som påverkar den stad vi bor i till större öppenhet, till generösare attityder, till större tolerans och mindre rädslor. Att bygga broar tror jag är ett hårt och ganska så mödosamt arbete. Men om det lyckas väl är det något som gagnar dom flesta som vill att respekt för din medmänniska skall finnas som en mänsklig rättighet vare sig du bor i Umeå, Malmö, Köpenhamn eller i Paris.

Örjan Wallin är SST-handläggare för krisberedskapsfrågor.

Hot, kränkningar och våldsamma attacker mot religiösa lokaler

Från april till november 2014 arbetade professor Göran Larsson (Göteborgs universitet) och jag (Simon Stjernholm) med regeringens uppdrag till SST att ”kartlägga främlingsfientliga handlingar mot trossamfund”. Aktualiteten i uppdraget var smärtsamt påtaglig under arbetsprocessen. Tiden som förflutit sedan dess färdigställande, med bland annat attacker mot judiska mål i Paris och Köpenhamn samt en rad attentat mot muslimska bönelokaler omkring nyår, har bekräftat denna aktualitet. Hot, kränkningar och våldsamma attacker mot religiösa lokaler och individer är ett reellt och allvarligt samhällsproblem.

Under sommaren samlade vi, med hjälp av SST:s kunniga personal, in uppgifter och material från representanter för en rad trossamfund i Sverige. Tre hearingar arrangerades i Stockholm i juni där vi frågade muslimska, kristna och andra samfund efter:

- 1) deras olika erfarenheter av främlingsfientliga handlingar,
- 2) hur samfunden hanterade sådana handlingar, samt
- 3) vilka åtgärder samfunden önskade se från andra aktörer och vad de själva kunde göra för att uppmärksamma, motverka och förebygga främlingsfientliga handlingar.

Samma frågeguide användes även vid samtal med Judiska centralrådet samt de judiska församlingarna i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Sammanställde tidigare forskning

Utöver nämnda samtal gjorde vi en grundlig genomgång och sammanställning av tidigare forskning och rapporter med relevans för ämnet. Dessutom mötte vi representanter för myndigheter och organisationer, däribland Rikspolisstyrelsen, Forum för levande historia, Brottsförebyggande rådet (BRÅ), Stockholms- och Malmöpolisens hatbrottsgrupper samt Stiftelsen Expo.

Olika former av kvantitativt material var av stor vikt för vårt arbete. Vi lät SST beställa en specialanalys av BRÅ med syfte att synliggöra hot i samband med konversion från eller till en religiös tillhörighet. BRÅ har inte tidigare utfört en sådan analys av sina data, men i vår rapport riktade SST en uppmaning till BRÅ att inkludera den i framtida hatbrottsstatistik. Islamiska samarbetsrådets enkätbaserade

rapport om (den bristande) säkerheten i svenska moskéer, inklusive utsatthet för hot och våldsbrott, tillhandahöll viktiga kompletterande data. Dessutom riktade Sveriges kristna råd en enkät om hot och kränkningar till de olika kristna samfund, vars resultat inkluderades i SST:s rapport.

Baserat på samtal med polisiära och rättsliga instanser samt tillgängligt rapportmaterial förde rapporten också en diskussion om problem och möjligheter i existerande myndigheter och civilsamhälle. Förtroende för rättsväsendets hantering av anmälda övergrepp är avgörande för samfundens motivation att anmäla upplevelser av främlingsfientliga handlingar – en viktig aspekt för att komma till rätta med mörkertalet av upplevelser som inte anmäls. Åtgärder i syfte att stärka förtroendet för och öka effektiviteten hos myndigheterna i arbetet med dessa frågor behöver prioriteras.

Bild: SST

Simon Stjernholm föreläser.

Problematik som behöver lyftas

I SST:s rapport konstaterade vi också att en rad möjligheter att agera redan står till buds för trossamfunden när det gäller att höja medvetenheten om religiösa gruppers och individers utsatthet. Antidiskrimineringsbyråer och Brottsofferjourernas riksförbund är exempel på existerande strukturer som trossamfunden skulle kunna utöka sin samverkan med. Dessutom påpekades möjligheten att samarbeta över religionsgränserna med att uppmärksamma och motverka främlingsfientliga handlingar mot trossamfund.

Allt tyder på att religiösa grupper och individer kommer att fortsätta vara utsatta för hot, våld och kränkningar. Personligen känns det angeläget att medverka till att lyfta problematiken i offentligheten. SST:s rapport har refererats till av bland annat politiker, poliser och journalister. Förhoppningsvis går den att använda framöver i utformandet av motverkande och förebyggande åtgärder.

Simon Stjernholm är lektor i religionshistoria vid Köpenhamns universitet, tidigare verksam vid Lunds universitet.

FAKTARUTA

2015 har regeringen anslagit 3 miljoner kronor som församlingar inom de statsbidragsberättigade trossamfunden kan söka hos SST för säkerhetshöjande åtgärder. Bidraget kan sökas för att anskaffa olika typer av till exempel säkerhetsglas, glasförstärkning, dörrförstärkning, kameraövervakning eller infartshinder.

Hon samordnar arbetet mot våldsbejakande extremism

Mona Sahlin är av regeringen utsedd som nationell samordnare i arbetet mot våldsbejakande extremism. Här berättar hon mer om uppdraget.

Vilket är ditt uppdrag?

Mitt uppdrag som nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism är att stärka och stödja samverkan för förebyggande arbete på nationell och lokal nivå. Lokal samverkan är en förutsättning i arbetet mot politiskt och religiöst motiverat våld. Utredningsarbetet som regeringen har tagit initiativ till för att stärka lagstiftningen och därmed det repressiva arbetet mot våldsbejakande extremism är viktigt. Personer som ansluter sig till och strider för terrororganisationer utomlands ska straffas för de grymheter som de gör sig skyldiga till. Men ett förebyggande arbete på alla nivåer i samhället är avgörande för att vi ska lyckas minska hotet från den våldsbejakande extremismen.

Vad är våldsbejakande extremism?

Att arbeta förebyggande mot våldsbejakande extremism är inte, som många verkar tro, att registrera eller motverka åsikter. Radikala åsikter är en del av det demokratiska samhället. Man måste få vara arg över orättvisor i världen – men problemet är när man ser våld som ett legitimt medel för att förverkliga sina åsikter och idéer. Det är radikalisering mot våldshandlingar som vi fokuserar på i vårt arbete.

I mitt uppdrag ingår att arbeta förebyggande mot den våldsbejakande autonoma rörelsen, vit makt-rörelsen och den våldsbejakande jihadismen. Även om de olika rörelserna har olika mål och ideologier så förenas de i synen på våld som metod. De olika miljöerna fungerar på olika sätt, och det är därför viktigt att arbetet utgår från en förståelse av likheter och skillnader, för att kunna hitta fungerande åtgärder.

Bild: SST

Mona Sahlin besökte Islamiska samarbetsrådet i november 2014 och informerade om uppdraget som samordnare av arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

Hur kan vi arbeta förebyggande?

Att förebygga våldsbejakande extremism handlar om att tidigt hitta miljöer där radikalisering och rekrytering pågår och fånga upp de personer som finns där. Arbetet måste göras på lokal nivå och kommunerna måste ha en ledande roll. Men ansvaret för att arbeta mot våld som en metod för att uppnå politiska eller religiösa mål måste delas av oss alla i samhället. Vår uppgift är att försöka samordna och länka ihop de krafter i samhället som arbetar i samma riktning. Konkret gör jag och mitt sekretariat detta genom att sprida kunskap om våldsbejakande extremism och de mekanismer som ligger bakom den, genom att lyfta fram goda metoder för hur närvarande vuxna kan agera, och genom att se till att alla som arbetar i första linjen vet vart de ska vända sig om de är oroliga för någon individ. De föräldrar, lärare, religiösa ledare, fritidsledare, socialarbetare och poliser som möter unga måste tillsammans verka för att upptäcka och ingripa i tid. Vårt utbildningsmate-

rial *Samtalskompassen*, som finns tillgängligt via hemsidan, riktar sig just till dessa personer. Dessutom arbetar jag på nationell nivå med hjälp av en referensgrupp där de myndigheter som har ett delansvar i det förebyggande arbetet ingår. Jag har hittills identifierat två behov som samhället måste tillgodose på nationell nivå – stöd för anhöriga som är oroliga och avhopparverksamhet för den som vill lämna en våldsbejakande miljö.

Vilken roll har civilsamhället och trossamfunden i arbetet mot våldsbejakande extremism?

Det civila samhällets organisationer, och bland dem trossamfunden, är de som idag befinner sig närmast många svenskars verklighet och vardag. I trossamfunden finns många viktiga vuxna och viktiga föreningar, som kan skapa meningsfulla aktiviteter och bidra med goda förebilder. Där sker en stor del av arbetet för demokratiska värderingar och för respekt för olikheter. Jag ser därför det civila samhället som en viktig partner i arbetet mot våldsbejakande extremism.

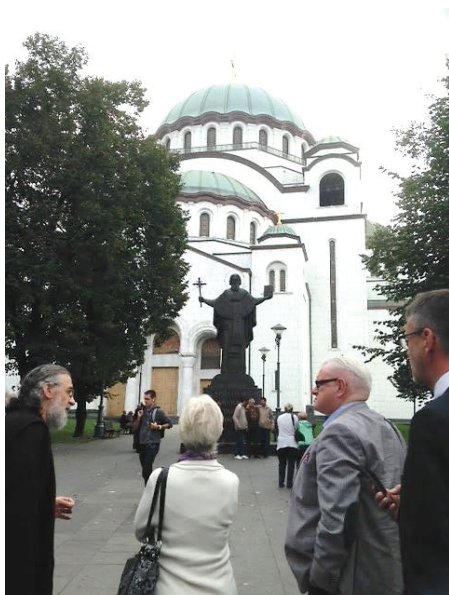
Religionen är en viktig kraft i många liv, och religiösa samfund gör mycket gott för många. Sverige är ett religionsfritt land – men det innebär inte att det ska vara fritt från religion utan att det ska finnas en frihet att vara religiös, att välja och välja bort religion. Samhällets roll ska vara att underlätta trossamfundens goda arbete med stöd, men också med respekt och förståelse för civilsamhällets mångfald och förutsättningar.

Våra barn är värda så mycket mer!

I oktober 2014 gjorde SST:s kansli en studieresa till Serbien och Bosnien. Med på resan som guide och tolk var Misha Jaksic, samordnare för den ortodoxa kyrkofamiljen i Sveriges kristna råd. Här berättar Misha om sina tankar och intryck efter resan.

”De balkanska folken producerar mer historia än de mäktar konsumera”, ska Churchill ha sagt i sitt försök att begripa något av den komplexitet som präglar en av världens och den moderna civilisationens kulturellt, etniskt och religiöst mest komplicerade mötespunkter. Balkan och särskilt den plats som under en kort tid var det land som kallades Jugoslavien, är området där floderna fortfarande markerar gränserna och delningen mellan det östra och västra Romerska riket. Här gränsar Europa till Orienten. Här finns den tydliga skiljelinjen mellan kristendomens två stora traditioner, men även mellan kristendomen och islam. Här är dock även platsen där broar, både byggda av människohand, men även genom mänskliga relationer, i århundraden förenat människor tillhörande de tre stora monoteistiska religionerna, och möjliggjort ett unikt etniskt och religiöst lapptäcke av mångfald.

Under en knapp vecka fick SST:s personal tillfälle att närmare bekanta sig med regionen, genom besök i två av dess viktigaste städer: Belgrad och Sarajevo. Tjugo år efter ett fruktansvärt inbördeskrig, som under fyra tragiska år kom att riva många broar av mänskliga förtroenden och mänsklig gemenskap, fick vi, främst genom representanter för den Serbisk-ortodoxa kyrkan och det Bosniakiska Islamiska

SST:s personal besökte bland annat S:t Savas-katedralen i Belgrad. Misha Jaksic berättar.

Bild: SST

samfundet - religiösa ledare, teologer, intellektuella, politiker, biståndsarbetare, "vanliga människor" – skönja små pusselbitar av en enorm, närmast överskådlig historisk, etnisk och religiös mosaik.

För mig som härstammar från området spelade den korta vistelsen upp många vackra minnesbilder från en tämligen bekymmerslös barndom i dåvarande Jugoslavien, under regionens längsta tid av rådande fred. På många sätt är även jag oförstående inför 1990-talets tragiska händelseutveckling, ja, om möjligt, än mer oförstående än de medarbetare och vänner från SST som jag fått äran och glädjen att guida. Min barndoms historia, som barn i både Serbien och Bosnien, är en historia av fred och fascination över den etniska och religiösa mångfalden i regionen, en stolthet över en enad mångfald i ett land, mitt i ett delat Europa. Utifrån denna bakgrund är även mina förväntningar stora, att få höra hur olika religiöst anknutna personer i Belgrad och Sarajevo ser på möjligheterna till försoning efter ytterligare ett brutalt krig; på en framtid av, låt oss hoppas, varaktig fred.

Glömmer inte historien

– Våra barn är värda detta, säger jag vid ett miniseminarium vid en teologisk fakultet.

– Jo, men det är nog snarare så, att vi lär våra barn att förhålla sig till de krig som oundvikligen kommer, svarar en av institutionens ledande forskare på området samfund-samhälle.

Om än sagt i ironi, är svaret oerhört ödesmättat, och borde initiera en diskussion. Min bestämda känsla är att rummet är kompakt uppfyllt av tankar som inte verbaliseras. Ett oerhört känsligt ämne är berört: försoningen. Innan diskussionen ens hinner få styrfart, går institutionens kaplan in och tar över samtalet. Ett längre anförande gör gällande historiska oföretter mot det folk han själv tillhör och nationens behov av upprättelse. Diskussionen slutar här, eller den uteblir egentligen. För vem vill gå motströms mot den så vanliga balkanska kollektivistiska historiska uppfattningen, som, dessvärre, fortfarande starkt dominerar området: av oss som offer och dem som förövre? Vem vill vara i lag med "förrädare"?

Interreligiöst råd i Sarajevo

Vi möter även exempel som förebådar en mera hoppfull framtid. Serbisk-ortodoxa kyrkans biståndsorganisation, Philantropia, arbetar med knappa resurser, men ger ett betydelsefullt stöd åt regionens hundratusentals flyktingar. Man har ett starkt engagemang för Hiv-smittade och AIDS-sjuka personer, som i princip är hänvisade till ett liv utanför samhällets, till och med utanför de egna familjernas gemenskap. Man framhåller ett fruktbart samarbete med den romersk-katolska motsvarigheten Caritas och den muslimska, Merhamet.

I Sarajevo möter vi bland annat Bosnien och Hercegovinas interreligiösa råd, inom vilket samarbete sker mellan det islamiska samfundet, de två stora kristna kyrkorna och det ännu tynande judiska samfundet. Sarajevo präglas av en unik religiös mosaik, som inte ens två världskrig (varav det första, på sätt och vis, började i staden) eller det senaste grymma inbördeskriget lyckades slå sönder. Jag förhör mig särskilt om den minsta gruppen, den judiska.

– Jo då, även vi växer. Ett tiotal nyfödda under året, berättar rådets judiske representant.

Hunger efter framtid

Jag vandrar bland Sarajevos många unga, till synes obekymrade, flanörer, och har svårt att ta in de ohyggliga lidanden som stadens befolkning fått utstå för ca tjugo år sedan, under nästan fyra års belägring. Någon dag tidigare vandrade jag bland deras jämnåriga i Belgrad. Jag önskar och unnar dem alla, så innerligt, en framtid lik den jag själv trodde på och tyckte mig delvis se förverkligad i mitt forna hemland, Jugoslavien. Jag tänker samtidigt på alla de vänner som jag som ung hade på olika platser i landet; vänner som hamnade på olika sidor av de frontlinjer som hat och vansinne dragit upp. ”Våra barn är värda så mycket mer!” Jag tänker på mina ord från seminariet vid teologiska fakulteten. När ska vi äntligen lära av våra misstag? Detta Balkan och dess historiska barlast! ”Den som förgäter sin historia är dömd att återupprepa den.”, sade den spanske filosofen George Santayana. Så sant! Samtidigt tänker jag, som en parafra av Churchills tanke: Den som föräter sig på sin egen historia, kan aldrig hungra efter en framtid.

Misha Jaksic är präst i Serbisk-ortodoxa kyrkan i Linköping och samordnare för den ortodoxa kyrkofamiljen i Sveriges kristna råd.

Utbetalda statsbidrag 2014 (i kronor)

Församlingar inom:	Organisationsbidrag	Projektbidrag		
		Lokalbidrag	Etableringsbidrag	Särskilt utbildningsbidrag
Frälsningsarmén	1.005.860	42.000		
Equmeniakyrkan	8.900.568	1.830.228		
Evang. Frikyrkan	3.022.164	1.315.000	60.000	
Pingströrelsen	7.243.541	4.736.503	30.000	
Sjundedagsadventistsamfundet	251.000			
Svenska Alliansmissionen	1.362.308	768.600	20.000	
ELM-Bibeltrogna Vänner	78.000	55.000		
Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen	2.824.000	318.800		
Gemensamma församlingar		862.800		
Estniska evangelisk-lutherska kyrkan	269.000			
Lettiska evangelisk-lutherska kyrkan	123.000			
Ungerska protestantiska kyrkan	201.968			
Danska kyrkan	100.000			
Norska kyrkan	300.000			
Isländska kyrkan	100.000			
Anglikanska kyrkan	215.000			
Romersk-katolska kyrkan	4.776.208	100.000		
Ortodoxa och österländska kyrkors ekumeniska råd				
Finska ortodoxa kyrkan	84.999			
Grekisk-ortodoxa kyrkan	771.000			
Makedonska ortodoxa kyrkan	389.000	161.400		
Rumänska ortodoxa kyrkan	386.000	26.000	50.000	
Ryska ortodoxa kyrkan	111.000		90.000	

Utbetalda statsbidrag 2014 (i kronor)

Församlingar inom:	Organisationsbidrag	Projektbidrag		
		Lokalbidrag	Etableringsbidrag	Särskilt utbildningsbidrag
Serbisk-ortodoxa kyrkan	1.715.000	207.100		
Svenska ortodoxa prostieret	139.002			
Armeniska apostoliska kyrkan	125.000			
Eritreanska ortodoxa kyrkan	145.000			
Etiopiska ortodoxa kyrkan	194.000		11.952	
Koptiska ortodoxa kyrkan	140.000		120.000	
Antiokiska ortodoxa kyrkan			50.000	
Syrisk-ortodoxa kyrkan	2.381.146	1.366.000		
Österns assyriska kyrka	374.000			
Judiska centralrådet	578.000	100.000		10.000
Islamiska samarbetsrådet				
Förenade islamiska församlingar	2.595.320	356.000	120.000	
Islamiska kulturcenterunionen	606.015	1.032.000	30.000	100.000
Sveriges Muslimska förbund	2.111.310		60.000	50.000
Svenska islamiska församlingarna	935.570		120.000	
Islamiska Shia Samfunden	813.650	180.600	188.000	10.000
Bosniakiska islamiska samfundet	791.708	68.800		20.000
Sveriges Buddhistiska samarbetsråd	318.000		66.000	
Mandeiska sabeiska trossamfundet			430.000	
Totalt	46.477.337	13.526.831	1.445.952	190.000
Konsult för lokalbidrag		63.300		

Dessutom har följande bidrag utbetalats: Verksamhetsbidrag
 Bidrag till teologiska institutioner 1.000.000
 Andlig vård inom sjukvården 8.960.036

Statistik 2013

Antal bidragsgrundande personer* (betjänade) i trossamfund relaterade till SST 31 december 2013

Anglikanska kyrkan	3 516
ELM - Bibeltrogna Vänner	2 820
Estniska evangelisk lutherska kyrkan	4 719
Lettiska evangelisk-lutherska kyrkan	1 916
Evangeliska Fosterlandsstiftelsen	41 691
Frälsningsarmén	12 008
Islamiska sammarbetsrådet	110 000
Judiska församlingarna	8 344
Equmeniakyrkan	129 626
Evangeliska Frikyrkan	49 000
<i>Ortodoxa och österländska kyrkor</i>	
• Armeniska apostoliska kyrkan	2 375
• Bulgariska ortodoxa kyrkan	800
• Eritreanska ortodoxa kyrkan	2 666
• Etiopiska ortodoxa kyrkan	2 870
• Finska ortodoxa kyrkan	1 500
• Grekisk ortodoxa kyrkan	17 500
• Koptiska ortodoxa kyrkan	2 915
• Makedoniska ortodoxa kyrkan	6 000
• Rumänska ortodoxa kyrkan	6 100
• Ryska ortodoxa kyrkan	1 500
• Serbiska ortodoxa kyrkan	27 855
• Svenska ortodoxa prostieret	2 174
• Syrisk ortodoxa ärkestiftet	26 094
• Syrisk ortodoxa patriarkatets ställföreträdarskap	24 032
• Österns assyriska kyrka	6 112
Pingströrelsen	109 472
Romersk-katolska kyrkan	106 873
Sjundedags Adventistsamfundet	3 577
Svenska Alliansmissionen	21 271
Sveriges Buddhistiska samarbetsråd	4 812
Ungerska protestantiska kyrkan	5 419
Totalt	745 827

* Bidragsgrundande person (Betjänad): Medlem eller registrerad deltagare i verksamhet som organiseras av trossamfund eller församling.

Equmeniakyrkan är den kyrka som Metodistkyrkan, Svenska Baptistsamfundet och Svenska Missionskyrkan tillsammans bildade 2012, först under arbetsnamnet Trossamfundet Gemensam Framtid.

Från och med 2000 är danska, norska och isländska kyrkorna i Sverige bidragsberättigade genom SST. Dessa kyrkor är i stor utsträckning "sjömanskyrkor". Några statistiska uppgifter från dessa kyrkor redovisas tills vidare inte.

Från och med 2013 är Mandeiska sabeiska samfundet statsbidragsberättigat. Statistik från samfundet redovisas ännu inte. Detta gäller också för Rysk-ortodoxa kyrkan i Sverige (Moskvapatriarkatet) och Antiokiska ortodoxa kyrkan i Sverige. Dessa blev statsbidragsberättigade 2014. Detta betyder sammantaget att ovan nämnda siffror angående antalet bidragsgrundande personer bör vara kring 12.000 högre.

Sveriges buddhistiska samarbetsråd (SBS) består av 22 självständiga trossamfund av olika storlek vilka representerar de tre huvudinriktningarna inom buddhismen.

Statistikuppgifterna från samfunden har mycket olika karaktär. Bakom flertalet av uppgifterna ligger en noggrann redovisning från samfunden. En del uppgifter är dock mer osäkra och har bearbetats av SST:s Analysgrupp.

SST:s nämnd 2014 -2015

Nämndledamöterna sitter på två år och tillsätts av regeringen.

NÄMNDEN LEDAMOT

Olle Alkholm, ordförande

Equmeniakyrkan
Box 14038
167 14 Bromma
08-580 031 00
olle.alkholm@equmeniakyrkan.se

Thomas Bab, vice ordförande

Bellmansg 24, 4tr
118 47 Stockholm
070-812 73 52
tbab@comhem.se

Lars-Gunnar Jonsson

Svenska Alliansmissionen
Västra Storg 14
553 15 Jönköping
036-30 61 60, 073-381 49 02
lars-gunnar.jonsson@
alliansmissionen.se

Helena Hummaste

Sturegatan 47b
172 31 Sundbyberg
08-509 109 24, 073-685 53 54
helena2222@hotmail.com

Toader Doroftei

Blickavägen 29
146 50 Tullinge
08-607 44 20
070-091 33 33
bors.td@hotmail.com

ERSÄTTARE

Helén Friberg

Equmeniakyrkan Region Svealand
Vasakyrkan
Vasagatan 6
703 54 Örebro
08-641 65 98, 070-312 44 74
helen.friberg@equmeniakyrkan.se

Agneta Condén-Knutsson

Sandgårdsg. 30
723 36 Västerås
021-14 56 60
070-438 17 53
condenknutsson@yahoo.se

Christer Blomberg

Stamgatan 67
125 74 Älvsjö
08-562 282 00
christer.blomberg@fralsningsarmen.se

Mustafa Setkic

Bergshöjden 46
174 45 Sundbyberg
08-653 68 21, 070-745 85 41
mustafa.setkic@izb.se

Suleyman Wannas

Norrkatan 22
586 62 Linköping
013-29 51 77
070-329 51 77
suleyman.wannas@tele2.se

NÄMNDEN LEDAMOT

Trudy Fredriksson

Stupan, Solbo, Oppeby 246
732 73 Fellingsbro
0581-63 30 73
076-205 27 09
trudy@ktg.nu

Annika Wahlund Gunnarsson

EFS, Box 23001
750 23 Uppsala
018-430 25 10
0721-580 210
annika.gunnarsson@efs.nu

Staffan Livehed

Katolska Biskopsämbetet
Box 4114
102 62 Stockholm
08-462 6608
staffan.livehed@katolskakyrkan.se

Elisabeth Celaya

Pingst ffs, Box 15144
167 15 Bromma
08-608 96 00 /09
076-536 96 09
elisabeth.celaya@pingst.se

ERSÄTTARE

Arhimat Alkhamas

Hovslagargatan 49
194 31 Upplands Väsby
070-481 80 45
arhimat@hotmail.com

Robert Sjölander

Ekebyholmsvägen 180
762 91 Rimbo
070-778 53 93
bobby.sjolander@adventist.se

Helena D'Arcy

Västeråker-Lunda 21
755 91 Uppsala
076-850 91 93
helena.darcy@respektlivet.nu

Peter Lindskog

Pingst ffs, Box 15144
167 15 Bromma
08-608 96 00
070-257 91 15
peter.lindskog@pingst.se

Övriga adresser

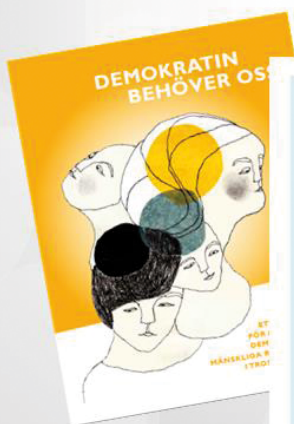
Angående ledamöter i SST:s råd samt adresser till bidragsberättigade samfund hänvisar vi till SST:s hemsida www.sst.a.se under fliken Kontakt.

NYFIKEN PÅ SST ?

Se SSTs HEMSIDA www.sst.a.se

Beställ, ladda ned SSTs SKRIFTSERIE

Prenumerera på
SSTs NYHETS BREV
på info@sst.a.se

Beställ, ladda ned
ÖVRIGT MATERIAL
och RAPPORTER

Kansli

Postadress	Box 14038, 167 14 Bromma
Besöksadress	Gustavslundsvägen 18, 2 tr, Bromma T-bana, Tvärbana: Alviks Torg
Telefon	08-453 68 70
Fax	08-453 68 29
E-post	info@sst.a.se
Hemsida	www.sst.a.se
Bankgiro	781-7364
Organisationsnummer	202100-5141

ISSN 1102-3724